

พระสงฆ์กับสังคมไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา*

BUDDHIST MONKS AND THAI SOCIETY IN AYUTTHAYA PERIOD

พระครูวาปีธรรมวิจิตร (สุรศักดิ์ เวชรักษ์)

PhrakruVapeethamwijit (Surasat Wecharak)

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

Graduate Studies Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrae Campus, Thailand

Corresponding Author's E-mail: 2491sura@gmail.com

วันที่รับบทความ : 14 มีนาคม 2568; วันที่แก้ไขบทความ 17 มีนาคม 2568; วันที่ตอบรับบทความ : 19 มีนาคม 2568

Received 14 March 2025; Revised 17 March 2025; Accepted 19 March 2025

แปลจากหนังสือ : พระสงฆ์กับสังคมไทยในสมัย
กรุงศรีอยุธยา

ผู้เขียน : พระมหายุทธนา นรเชฏฐ์ ป.ธ.9, ดร.

ผู้แปล : พระมหายุทธนา นรเชฏฐ์ ป.ธ.9, ดร.

สำนักพิมพ์ : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด

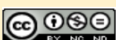
ปีที่พิมพ์ : 2557

จำนวนหน้า : 97 หน้า

บทนำ

เมื่อกล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย ภาพลักษณ์ของนักบวชผู้สํารวมใน
วัดวาอารามอาจเป็นสิ่งแรกที่เรานึกถึง ทว่าหากย้อนกลับไปในประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะในสมัย

Citation:

* พระครูวาปีธรรมวิจิตร (สุรศักดิ์ เวชรักษ์). (2568). พระสงฆ์กับสังคมไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา.

วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(1), 180-194.

PhrakruVapeethamwijit (Surasat Wecharak). (2025). Buddhist Monks And Thai Society In Ayutthaya Period.

Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(1), 180-194.;

DOI: <https://doi.org/10.>

Website: <https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/>

กรุงศรีอยุธยา เราจะพบว่าพระสงฆ์มีบทบาทมากกว่านั้น ไม่เพียงเป็นศูนย์กลางของศาสนา แต่ยังเกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง และการเคลื่อนไหวทางสังคมอย่างลึกซึ้ง บางรูปเป็นที่ปรึกษาของกษัตริย์ บางรูปเป็นผู้เจรจาต่อรองในช่วงสงคราม ขณะที่บางรูปถึงขั้นมีบทบาทในเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงราชบัลลังก์ นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของประชาชน คอยปลอบขวัญและเป็นศูนย์รวมศรัทธาในยามบ้านเมืองเกิดวิกฤติ หรือแม้แต่เป็นผู้นำชาวบ้านในการต่อต้านศัตรู ในบทวิจารณ์นี้ เราจะพิจารณาถึงบทบาทอันหลากหลายของพระสงฆ์ในยุคนั้น ทั้งในฐานะผู้ไกล่เกลี่ยผู้พิทักษ์ศาสนาและผู้ที่ถูกดึงเข้าสู่เกมอำนาจทางการเมืองเพื่อทำความเข้าใจว่าเหตุใดพระสงฆ์จึงเป็นมากกว่าผู้ปฏิบัติศาสนกิจ และมีอิทธิพลต่อสังคมไทยมาอย่างยาวนาน ดังนั้น หนังสือที่นำมาวิจารณ์ในครั้งนี้ ชื่อว่า “พระสงฆ์กับสังคมไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา” ของพระมหายุทธนา นรเชฏโฐ ป.ธ.9, ดร. จึงจะเป็นแนวทางที่จะช่วยให้พุทธศาสนิกชนและผู้ที่สนใจ ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติศาสนาใดมีความเข้าใจในหนังสือเล่มนี้ และอำนวยให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาเล่าเรียน เป็นแหล่งค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาแก่ผู้สนใจสืบไป เป็นการจรรโลงสืบต่อพระพุทธศาสนาเพื่อให้อยู่คู่โลกไปตราบนานเท่านาน

สำหรับหนังสือเล่มนี้ พิมพ์ครั้งที่ 2 รูปเล่มหนังสือมีขนาด 145x210.05x8 มม. น้ำหนัก 280 กรัม ชนิดกระดาษเป็นกระดาษถนอมสายตา จัดพิมพ์โดย สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดจำหน่ายโดย ห้างหุ้นส่วนจำกัดสำนักพิมพ์และสายส่งดวงแก้ว ปีที่พิมพ์จำหน่าย พ.ศ. 2557 จำนวน 1,000 เล่ม เนื้อหาสาระของหนังสือเล่มนี้มีจำนวนทั้งหมด 6 บท จำนวน 97 หน้า มีลักษณะรูปเล่ม ใช้โทนปกสีครีมเข้ม ทำให้ดูเด่นตรงบริเวณหน้าปกจะมีรูปพระพุทธรูป รูปวัดเก่ามีเจดีย์อยู่หลายองค์ และมีภาพพระสงฆ์เดินบิณฑบาตเป็นแถวยาว หน้าปกมีข้อความชื่อหนังสือเขียนเป็นอักษรตัวหนังสือ สีแดงว่า “พระสงฆ์กับสังคมไทยในสมัยอยุธยา” และด้านล่างมุมขวาของปกหน้า จะมีข้อความตัวหนังสือสีเหลือง เป็นชื่อผู้แต่งหนังสือ พระมหายุทธนา นรเชฏโฐ ป.ธ.9, ดร. ส่วนปกด้านหลัง จะเป็นโทนสีครีมเข้ม มีรูปพระปางไสยาสน์ รูปเจดีย์หลายองค์ และมีข้อความเป็นตัวหนังสือสีขาว ส่วนด้านล่างมุมขวาล่างมีรูปเป็นบาร์โค้ดของ ISBN และราคาหนังสือ สำหรับข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ คือ พระมหายุทธนา นรเชฏโฐ, พระสงฆ์กับสังคมไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2557. ISBN : 978-616-7226-44-6

พระสงฆ์กับสังคมไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา

หนังสือเล่มนี้นำเสนอเกี่ยวกับพระสงฆ์ที่มีบทบาทสำคัญ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ไม่เพียงแต่ ในด้านศาสนาและจริยธรรม แต่ยังมีส่วนร่วมในด้านการปกครอง การศึกษา และการดำรงความมั่นคงของบ้านเมือง การศึกษาเรื่อง “พระสงฆ์กับสังคมไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา” จึงเป็นการสำรวจถึงบทบาทของคณะสงฆ์ในสังคมยุคนั้น ว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์อย่างไร พระสงฆ์ในสมัยนั้นมีได้ดำรงตนอยู่แต่ในวัดหรือจำกัดบทบาทเพียงการเผยแผ่พุทธศาสนา หากแต่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชนชั้นปกครอง รวมถึงเหตุการณ์บ้านเมืองหลายครั้ง บางรูปทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้แก่พระมหากษัตริย์ บางรูปมีบทบาทในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และบางรูปถึงกับมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการเมืองการปกครอง นอกจากนี้คณะสงฆ์ยังเป็นที่พึ่งของประชาชนในช่วงที่เกิดวิกฤติ เช่น สงคราม ความอดอยาก หรือโรคระบาด จากการศึกษาข้อมูล ในพงศาวดาร จดหมายเหตุ และหลักฐานทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ จะเห็นได้ว่าพระสงฆ์มีอิทธิพลต่อสังคมไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยาในหลากหลายมิติ และบางครั้งก็ถูกดึงเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองโดยไม่ได้ตั้งใจ ซึ่งทำให้บทบาทของคณะสงฆ์ในยุคนี้มีความซับซ้อน และสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา และการเมืองอย่างลึกซึ้ง โดยผู้เขียนได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 6 บท ประกอบด้วย

บทที่ 1 บทนำ บทนี้ได้ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยเน้นการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคมทั้งในด้านการเมือง การปกครอง และเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ พระสงฆ์เป็นศูนย์กลางของการเผยแผ่หลักธรรม และช่วยสร้างความมั่นคงให้แก่พระพุทธศาสนา ตลอดจนมีบทบาทในการให้คำปรึกษาแก่กษัตริย์และขุนนาง เพื่อให้การปกครองดำเนินไปตามหลักธรรม นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังเข้าไปเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่น การให้ความช่วยเหลือในช่วงสงคราม การไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งในสังคม และการเข้าร่วมในการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง โดยเฉพาะในช่วงที่ราชอาณาจักรต้องเผชิญกับภัยคุกคามจากต่างชาติ พระสงฆ์บางรูปมีบทบาทในการปกป้องศาสนาและประเทศชาติ นอกจากบทบาททางสังคมและการเมือง พระสงฆ์ยังเป็นผู้ส่งเสริมการศึกษาและวัฒนธรรมของชาติ วัดเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ และเป็นสถานที่ฝึกอบรมขุนนางและกษัตริย์ในด้านศีลธรรมและหลักปกครอง อย่างไรก็ตาม บทบาทของพระสงฆ์ในบางช่วงเวลาก็ถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อสนับสนุนอำนาจของกษัตริย์หรือกลุ่มขุนนาง บทบาทของพระสงฆ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาไม่เพียงแค่ว่าจำกัดอยู่ในแวดวงศาสนาเท่านั้น แต่ยังขยายไปสู่สังคม

การปกครอง และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของพระพุทธศาสนาในโครงสร้างของรัฐและสังคมไทยในยุคนั้น

สรุปได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์ไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีอิทธิพลทั้งด้านศาสนา สังคม และการปกครอง พระสงฆ์เป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่หลักธรรม ให้คำปรึกษาษัตริย์ และมีส่วนร่วมในเหตุการณ์สำคัญ เช่น สงครามและการเมือง นอกจากนี้ วัดยังเป็นศูนย์กลางการศึกษาและวัฒนธรรม แต่ในบางช่วงเวลาบทบาทของพระสงฆ์ถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อสนับสนุนอำนาจรัฐ

บทที่ 2 กล่าวถึงแรงผลักดันที่ทำให้พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในสังคม โดยแบ่งออกเป็น 4 ปัจจัยหลัก ได้แก่ (1) การตระหนักถึงความเดือดร้อนของคนอื่น พระสงฆ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยามีบทบาทสำคัญในสังคม ทั้งด้านศาสนา การศึกษา และการเชื่อมโยงชนชั้นต่าง ๆ ท่านจึงเข้าช่วยเหลือผู้ที่ถูกกดขี่ เช่น สมเด็จพระพนรัตน์แห่งวัดป่าแก้ว ทูลขอภัยโทษให้เหล่าขุนนางที่ถูกตัดสินประหาร (2) ความต้องการอำนาจทางการเมือง บางครั้งพระสงฆ์ถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง เช่น กรณีของพระพิมลธรรม (พระศรีศิลป์) ที่ลาสิกขาเพื่อขึ้นครองราชย์เป็นพระเจ้าทรงธรรม แสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์สามารถมีบทบาททางอำนาจได้ภายใต้สถานการณ์ที่เหมาะสม (3) การสนองตอบนโยบายของผู้ปกครอง พระสงฆ์บางรูปได้รับมอบหมายให้ช่วยเหลือสังคม เช่น การทำพิธีขอฝนในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ โดยพระมหาเถระทั้งสองฝ่ายร่วมกันประกอบพิธีเพื่อให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล (4) ความบีบคั้นจากภัยสงคราม แม้พระสงฆ์จะต้องวางตัวเป็นกลาง แต่ในบางกรณีก็ต้องเข้าร่วมสนับสนุนการป้องกันบ้านเมือง เช่น พระอาจารย์ธรรมโชติแห่งวัดโพธิ์เก้าต้น ที่ช่วยเหลือชาวบ้านบางระจันโดยทำเครื่องรางของขลังเพื่อเสริมขวัญกำลังใจในการต่อสู้

สรุปได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในสังคมไทยมาโดยตลอด ไม่เพียงแต่ในด้านศาสนา แต่ยังรวมถึงการเมือง การปกครอง และการช่วยเหลือสังคมตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

บทที่ 3 กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งมีอิทธิพลต่อสังคมหลายด้าน ขึ้นอยู่กับสภาพ ความสามารถ และความจำเป็นของสถานการณ์ที่เกิดขึ้น พระสงฆ์ในยุคนั้น มีบทบาทสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ (1) การศึกษา พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครูถ่ายทอดความรู้ทั้งด้านศาสนาและวิชาการ เช่น ภาษา วรรณคดี ประวัติศาสตร์ และการปกครอง วัดจึงเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน (2) การเผยแผ่พระธรรม พระสงฆ์ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อความสงบสุขของประชาชน (3) การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พระสงฆ์มี

บทบาทเป็นผู้ประสานความสามัคคีและระงับข้อขัดแย้ง เช่น การเข้าไปตัดทานการลงโทษที่รุนแรงของพระมหากษัตริย์ (4) การปกป้องชาติและศาสนา พระสงฆ์บางรูปช่วยชาวบ้านในการต่อต้านศัตรู เช่น พระอาจารย์ธรรมโชติที่ช่วยชาวบ้านบางระจัน และพระที่สนับสนุนพระเพทราชาในการต่อต้านอิทธิพลต่างชาติ

นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังเกี่ยวข้องกับการเมืองในบางกรณี เช่น พระพิมลธรรมที่ลาสิกขาขึ้นครองราชย์เป็นพระเจ้าทรงธรรม หรือพระสงฆ์ที่สนับสนุนพระเพทราชาเพื่อลดอิทธิพลของชาวฝรั่งเศส บทบาทเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นศูนย์กลางศาสนา การศึกษา และที่พึ่งของประชาชนในยุคอยุธยา

บทที่ 4 บทนี้กล่าวถึงการยอมรับจากสังคม โดยเฉพาะบทบาทของพระสงฆ์ในสมัยอยุธยา ซึ่งได้รับการยอมรับผ่าน 3 ปัจจัยหลัก ได้แก่ สถานภาพของพระสงฆ์ เป้าหมายของการเกี่ยวข้องกับสังคม และรูปแบบของกิจกรรมที่พระสงฆ์เข้าร่วม ได้แก่ (1) สถานภาพของพระสงฆ์ สถานภาพของพระสงฆ์ส่งผลต่อการยอมรับในสังคม เช่น สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่อุปสมบทเป็นเวลา 8 เดือน เพื่อสร้างความศรัทธาและขยายอำนาจเหนือหัวเมืองฝ่ายเหนือหรือกรณีของพระอาจารย์ธรรมโชติที่เป็นเพียงพระวัดชนบท แต่ได้รับความเคารพเพราะเป็นที่พึ่งทางจิตใจในช่วงสงคราม อย่างไรก็ตาม พระสงฆ์ที่ใช้สถานภาพในทางที่ผิด เช่น เจ้าพระฝางซึ่งแต่งตั้งพระสงฆ์เป็นแม่ทัพกลับถูกต่อต้าน (2) เป้าหมายของการเกี่ยวข้องกับสังคม เป้าหมายของพระสงฆ์ในการมีบทบาททางสังคมมีทั้งเพื่อช่วยเหลือประชาชน เช่น สมเด็จพระพนรัตน์ที่ขอชีวิตขุนนางจากสมเด็จพระนเรศวร และเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น คณะของพระอุบาลีที่เดินทางไปศรีลังกา แต่บางกรณีพระสงฆ์ใช้บทบาททางศาสนาเพื่อแสวงหาอำนาจ เช่น การก่อกบฏของพระบางรูป (3) รูปแบบของกิจกรรม พระสงฆ์มีบทบาทในหลายกิจกรรม เช่น (1) การอบรมให้ความรู้ สอนหนังสือและวิชาชีพให้แก่เด็กและเยาวชน (2) การเจรจาไกล่เกลี่ย เช่น สมเด็จพระสังฆราชที่ช่วยคลี่คลายความขัดแย้ง (3) การเป็นที่ปรึกษาและสนับสนุน เช่น พระอาจารย์พรหมที่ให้คำปรึกษาสมเด็จพระนารายณ์ (4) การเป็นผู้นำก่อการณ์ เช่น เจ้าพระฝางที่นำพระสงฆ์เข้าสู่การเมือง (5) การประกอบพิธีกรรม เช่น การเจริญพระพุทธมนต์ในพิธีสำคัญของบ้านเมือง

โดยสรุป พระสงฆ์ที่ดำเนินบทบาทโดยยึดหลักพระธรรมวินัยและเพื่อประโยชน์ของสังคมจะได้รับการยอมรับ ในขณะที่พระสงฆ์ที่ใช้สถานภาพในทางมิชอบมักถูกต่อต้านและถูกดำเนินการตามกฎหมายบ้านเมือง

บทที่ 5 กล่าวถึงการประยุกต์หลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้แก่ (1) สถานการณ์ปกติ เมื่อบ้านเมืองสงบ พระสงฆ์มีบทบาทสั่งสอนประชาชนโดยอิงหลักธรรม เช่น การบริจาคทาน รักษาศีล และการออกบวช เช่น ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ มีการสร้างวัดและพัฒนาโครงสร้างการปกครอง พระสงฆ์นิยมนสอนผ่านเทศน์มหาชาติที่เน้นการบำเพ็ญบารมี (2) สถานการณ์วิกฤติภายในราชอาณาจักร เมื่อเกิดการแย่งชิงอำนาจทางการเมือง พระสงฆ์มีบทบาทแตกต่างกัน บ้างสนับสนุนฝ่ายที่เหมาะสม เช่น ในกรณีกบฏเพทราชา ซึ่งพระสงฆ์ช่วยต่อต้านอิทธิพลของชาวต่างชาติ ในขณะที่บางกรณีพระสงฆ์เข้าไปเกี่ยวข้องเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน (3) สถานการณ์สงคราม ในช่วงสงครามพระสงฆ์มีบทบาททางอ้อม เช่น ให้กำลังใจทหาร เจริญพระพุทธมนต์ หรือมอบเครื่องรางของขลัง แม้ไม่ได้ร่วมรบโดยตรง แต่ได้รับผลกระทบจากสงคราม เช่น การถูกฆ่าหรือทำลายวัดวาอาราม

โดยรวม พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมศีลธรรม ความสามัคคี และความมั่นคงของบ้านเมือง แม้ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสงคราม

บทที่ 6 พระสงฆ์ไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีบทบาทสำคัญในสังคม ทั้งด้านศาสนา การเมือง และสังคม โดยมีแรงผลักดัน 4 ประการ ได้แก่ ความตระหนักถึงความเดือดร้อนของประชาชน ความต้องการอำนาจ การสนองต่อนโยบายของผู้ปกครอง และภัยสงครามที่บีบคั้นให้พระสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมในการปกป้องชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ บทบาทของพระสงฆ์มี 5 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านการศึกษา เป็นผู้ให้ความรู้แก่ประชาชน โดยเฉพาะด้านศาสนา ภาษา และวิชาการที่จำเป็น เช่น การรบ (2) ด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นผู้ประสานความขัดแย้งภายในประเทศ (3) ด้านการเมืองการปกครอง สนับสนุนบุคคลให้ขึ้นสู่อำนาจหรือมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง (4) ด้านการรักษา ความมั่นคงของสถาบันปกป้องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และต่อต้านอิทธิพลจากต่างชาติ (5) ด้านพิธีกรรมและประเพณี ทำพิธีกรรมเพื่อเสริมขวัญกำลังใจประชาชน เช่น พิธีขอฝนหรือพิธีขึ้นครองราชย์ การยอมรับพระสงฆ์ขึ้นอยู่กับสถานภาพของพระสงฆ์ เป้าหมายของการมีบทบาทและรูปแบบกิจกรรมที่ดำเนินไปในสังคม โดยมีทั้งพระสงฆ์ที่เคลื่อนไหวเพื่อส่วนรวมและพระสงฆ์ที่แสวงหาอำนาจ ในสถานการณ์ปกติ พระสงฆ์ทำหน้าที่สั่งสอนศีลธรรม ส่วนในช่วงวิกฤติ เช่น กบฏหรือสงคราม พระสงฆ์บางกลุ่มเข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงอำนาจ หรือให้กำลังใจประชาชนผ่านพิธีกรรม

สรุปได้ว่า พระสงฆ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีบทบาทสำคัญทั้งในด้านศาสนา การปกครอง และสังคม นอกจากการเผยแผ่พุทธศาสนาแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาชาชัตริย์ ไกลเกลี้ยข้อพิพาท และช่วยเหลือประชาชนในช่วงวิกฤติ พระสงฆ์บางรูปมีบทบาททางการเมือง เช่น สนับสนุนหรือคัดค้านผู้มีอำนาจ ขณะที่บางรูปเป็นผู้นำทางจิตใจในช่วงสงคราม วัดยังเป็นศูนย์กลางการศึกษา ถ่ายทอดความรู้ด้านศาสนา ภาษา และการปกครอง แม้ว่าพระสงฆ์ส่วนใหญ่จะยึดหลักพระธรรมวินัย แต่บางครั้งก็ถูกดึงเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองและอำนาจโดยไม่ตั้งใจ

บทวิจารณ์

จุดเด่น

การวิจารณ์ในหัวข้อ “พระสงฆ์กับสังคมไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา” มีจุดเด่นที่สำคัญหลายประการ ได้แก่ (1) การอ้างอิงข้อมูลจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ การนำข้อมูลจากพงศาวดาร จดหมายเหตุ และเอกสารอื่น ๆ มาประกอบการวิจารณ์ ทำให้เนื้อหามีน้ำหนักและความน่าเชื่อถือ (2) การวิเคราะห์เชิงลึก ไม่เพียงแค่บรรยายเหตุการณ์เท่านั้น แต่ยังมีการตั้งข้อสังเกตและวิเคราะห์ถึงสาเหตุที่ทำให้พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในสังคม เช่น ปัจจัยทางการเมือง ศาสนา และความเดือดร้อนของประชาชน (3) การเชื่อมโยงเหตุการณ์ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน การวิจารณ์สามารถอธิบายบทบาทของพระสงฆ์ในหลายมิติ ตั้งแต่ด้านการศึกษา พิธีกรรม การเมือง ไปจนถึงสงคราม ทำให้เห็นภาพรวมของบทบาทพระสงฆ์ในยุคนั้นอย่างครบถ้วน (4) การนำเสนอข้อถกเถียงที่แตกต่างกัน มีการนำเสนอความคิดเห็นที่แตกต่างกันของนักวิชาการ และการเปรียบเทียบแง่มุมที่หลากหลาย ช่วยให้ผู้อ่านสามารถพิจารณาได้อย่างรอบด้าน (5) การให้ความสำคัญกับบริบททางสังคม ไม่ได้พิจารณาบทบาทของพระสงฆ์แยกจากบริบทของสังคม แต่พิจารณาว่าพระสงฆ์มีบทบาทในช่วงเวลาต่าง ๆ อย่างไร และได้รับการยอมรับจากประชาชนในระดับไหน (6) การเสนอแง่มุมทางศีลธรรมและจริยธรรม วิเคราะห์ว่าการกระทำของพระสงฆ์บางรูป เช่น การสนับสนุนสงคราม หรือการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองขัดกับหลักคำสอนทางพุทธศาสนาหรือไม่ (7) การเปรียบเทียบกับยุคสมัยอื่น ๆ นอกจากสมัยอยุธยาแล้ว ยังมีการกล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ในยุคธนบุรีและรัตนโกสินทร์ ทำให้เห็นพัฒนาการของบทบาทพระสงฆ์ในสังคมไทย (8) การใช้ภาษาที่ชัดเจนและเข้าใจง่าย แม้จะเป็นงานวิชาการแต่ก็ใช้ภาษาที่อ่านง่าย ไม่ซับซ้อนจนเกินไป ทำให้สามารถเข้าถึงกลุ่มผู้อ่านที่

หลากหลาย (9) การตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านคิดต่อ มีการตั้งคำถามสำคัญ เช่น อะไรคือแรงผลักดันให้พระสงฆ์ต้องเข้ามาบิณฑบาตทางสังคม หรือบทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบันยังคงเป็นเช่นเดิมหรือไม่ (10) การนำเสนอแนวคิดที่สามารถนำไปต่อยอดได้ งานวิจารณ์นี้เปิดโอกาสให้เกิดการศึกษาต่อยอดในด้านอื่น ๆ เช่น บทบาทของพระสงฆ์ในสมัยอื่น หรือการเปรียบเทียบกับประเทศพุทธศาสนาอื่น ๆ

โดยรวมแล้ว การวิจารณ์มีความลึกซึ้ง รอบด้าน และสามารถชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของพระสงฆ์ในสังคมไทยสมัยอยุธยาได้อย่างชัดเจน การวิจารณ์หนังสือเล่มนี้สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ รูปแบบทางวรรณกรรม ภาษาและการนำเสนอ การออกแบบเนื้อหา และความทันสมัย ประกอบด้วย

1. รูปแบบทางวรรณกรรม หนังสือเล่มนี้นำเสนอเนื้อหาในลักษณะวรรณกรรมเชิงวิชาการที่มีความลึกซึ้ง และเป็นระบบ โดยหนังสือ “พระสงฆ์กับสังคมไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา” ใช้รูปแบบวรรณกรรมประเภท “ร้อยแก้ว” ซึ่งเป็นการนำเสนอเนื้อหาผ่านภาษาที่เป็นทางการและมีลำดับโครงสร้างที่ชัดเจน เนื้อหาเน้นการบรรยายให้ข้อมูลเชิงวิชาการที่อ้างอิงจากแหล่งประวัติศาสตร์ เช่น พระราชพงศาวดารและบันทึกของชาวต่างชาติในสมัยอยุธยา เอกสารนี้มีการใช้ประโยคที่มีความยาวและมีการใช้คำเชื่อมเพื่อให้เนื้อหาดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง มีลักษณะของการพรรณนาและอธิบายเพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพของบทบาทพระสงฆ์ในสังคมอยุธยาอย่างละเอียด อีกทั้งยังมีการนำเสนอข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ควบคู่ไปกับการวิเคราะห์เหตุการณ์ โดยใช้ภาษาที่ชัดเจนและตรงไปตรงมาซึ่งช่วยให้เนื้อหามีความน่าเชื่อถือ นอกจากนี้ยังมีการใช้ศัพท์เฉพาะทางประวัติศาสตร์และศาสนา เพื่อสะท้อนบริบทของสังคมไทยในสมัยนั้นอย่างครบถ้วน

2. ภาษาและการนำเสนอ

หนังสือ “พระสงฆ์กับสังคมไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา” โดยเนื้อหาของเอกสารมีการใช้ภาษาไทยที่เป็นทางการและมีความสละสลวยเหมาะสมกับงานวิชาการ โดยเฉพาะการอ้างอิงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์และสังคมไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา ผู้เขียนใช้ภาษาที่ชัดเจนและเรียบเรียงข้อมูลอย่างเป็นระบบ ทำให้ผู้อ่านสามารถติดตามแนวคิดและเหตุการณ์ได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้การนำเสนอมีลักษณะที่เป็นการวิเคราะห์และให้ข้อมูลเชิงลึก ไม่เพียงแต่เล่าเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงกับบทบาทของพระสงฆ์ในด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษา ศาสนา และการเมือง โดยมีการใช้หลักฐานจาก

พงศาวดารและบันทึกของชาวต่างชาติที่เข้ามาในสมัยนั้น มาอ้างอิงเพื่อเสริมความน่าเชื่อถือของข้อมูลรูปแบบการเขียนยังมีการใช้การเปรียบเทียบและการยกตัวอย่าง เพื่อให้เข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น เช่น การเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ในช่วงต่าง ๆ ของกรุงศรีอยุธยา กับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ ยังมีการใช้ภาษาสุภาพและมีโครงสร้างประโยคที่เหมาะสมกับงานวิชาการ ทำให้เอกสารมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และศาสนศาสตร์เป็นอย่างมาก

3. การออกแบบเนื้อหา หนังสือ “พระสงฆ์กับสังคมไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา” ได้รับการออกแบบเนื้อหาให้มีโครงสร้างที่เป็นระบบ โดยแบ่งเป็นบทต่าง ๆ ตามลำดับความสำคัญของเนื้อหาเริ่มจาก บทนำ ที่อธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษาและความสำคัญของพระสงฆ์ในบริบทของสังคมไทย จากนั้น บทที่ 2 ว่าด้วยแรงผลักดันที่ส่งผลให้พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในสังคม เช่น ปัจจัยทางศาสนา การเมือง และความจำเป็นในช่วงสงคราม บทต่อมาจะกล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ในแง่มุมต่าง ๆ เช่น ด้านการศึกษา การเมือง การเผยแผ่ศาสนา การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและการช่วยเหลือสังคม ในยามวิกฤติ เนื้อหาได้นำเสนอโดยใช้ตัวอย่างเหตุการณ์จริงจากประวัติศาสตร์ เช่น การช่วยเจรจาในช่วงสงคราม และการเป็นที่ปรึกษาของกษัตริย์ นอกจากนี้ หนังสือยังมีการวิเคราะห์และทัศนวิจารณ์ ถึงผลกระทบของบทบาทเหล่านี้ในบริบททางสังคม เนื้อหาถูกจัดเรียงตามลำดับเวลาเพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจวิวัฒนาการของบทบาทพระสงฆ์ในแต่ละยุคสมัย โดยอ้างอิงแหล่งข้อมูลจากพงศาวดารและบันทึกของชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาในสยามช่วงเวลานั้น หนังสือยังเน้นการวิเคราะห์โดยใช้มุมมองทางประวัติศาสตร์และสังคมศาสตร์เพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันสงฆ์กับการเมืองการปกครองของกรุงศรีอยุธยา

4. ความทันสมัย หนังสือเล่มนี้ มีความทันสมัยในหลายแง่มุม แม้ว่าจะเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ แต่เนื้อหามีการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับสังคมปัจจุบัน ทำให้ผู้อ่านเข้าใจบทบาทของพระสงฆ์ในอดีตและสามารถนำมาปรับใช้ในบริบทสมัยใหม่ได้ นอกจากนี้ หนังสือยังใช้วิธีการนำเสนอที่เป็นระบบโดยอ้างอิงข้อมูลจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ ทั้งพงศาวดารบันทึกของชาวต่างชาติ และหลักฐานทางโบราณคดี ทำให้เนื้อหามีความน่าเชื่อถือ ขณะเดียวกันยังมีการใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ไม่เป็นทางการเกินไป ทำให้ผู้อ่านทั่วไปสามารถเข้าถึงได้ อีกหนึ่งจุดเด่นคือการใช้แนวคิดสหวิทยาการในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับสังคม ทั้งมุมมองทางประวัติศาสตร์ สังคมวิทยาและศาสนา ทำให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งและมีมิติที่หลากหลาย หนังสือยังนำเสนอตัวอย่างเหตุการณ์จริงที่ช่วยให้ผู้อ่านสามารถ

เชื่อมโยงกับเหตุการณ์ในยุคปัจจุบัน ที่สำคัญหนังสือมีการตั้งคำถามเชิงวิเคราะห์ถึงบทบาทของพระสงฆ์ในยุคสมัยใหม่ว่ายังคงมีความสำคัญและสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมปัจจุบันได้อย่างไร ซึ่งช่วยกระตุ้นให้ผู้อ่านคิดต่อยอดจากข้อมูลที่ได้รับ

จุดด้อย

ในการวิจารณ์หนังสือ “พระสงฆ์กับสังคมไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา” พบว่าหนังสือเล่มนี้มีคุณค่าอย่างมากในแง่ของการนำเสนอข้อมูลที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยช่วงกรุงศรีอยุธยา อย่างไรก็ตามยังมีข้อจำกัดบางประการที่ควรพิจารณาเพื่อให้นักศึกษามีความครอบคลุมและสมบูรณ์มากขึ้น ข้อจำกัดเหล่านี้อาจเกี่ยวข้องกับการใช้แหล่งข้อมูลที่ค่อนข้างจำกัด การวิเคราะห์ที่ยังขาดความลึกซึ้งในบางแง่มุม และการใช้ภาษาที่อาจไม่เหมาะสมสำหรับผู้อ่านทุกกลุ่ม นอกจากนี้การเชื่อมโยงเนื้อหาเกี่ยวกับบริบทสมัยใหม่ยังไม่เด่นชัดมากนัก ทำให้ผู้อ่านอาจไม่สามารถนำความรู้จากหนังสือไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเต็มที่ ดังนั้น การปรับปรุงจุดด้อยเหล่านี้จะช่วยให้นี้หนังสือมีคุณค่ามากขึ้นทั้งในเชิงวิชาการและการนำไปใช้ในบริบทปัจจุบันซึ่งมีจุดด้อยประกอบด้วย

1. การขาดแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย หนังสือใช้ข้อมูลจากพงศาวดารและเอกสารของชาวต่างชาติเป็นหลัก แต่ขาดการใช้แหล่งข้อมูลที่หลากหลาย เช่น การศึกษาจากแหล่งข้อมูลร่วมสมัย งานวิจัยใหม่ หรือมุมมองจากศาสตร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. การวิเคราะห์ที่ยังขาดความลึกซึ้งในบางประเด็น แม้หนังสือจะนำเสนอข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ได้ดี แต่การวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ในบางด้าน เช่น ด้านเศรษฐกิจและกฎหมายยังไม่มี การเจาะลึกมากพอ ซึ่งอาจทำให้การเชื่อมโยงระหว่างบทบาทของพระสงฆ์กับโครงสร้างสังคมในยุคนั้นยังไม่ชัดเจน

3. การใช้ภาษาที่เป็นทางการและวิชาการมากเกินไป หนังสือใช้ภาษาที่เป็นทางการและเต็มไปด้วยศัพท์เฉพาะทางประวัติศาสตร์และศาสนา ซึ่งอาจทำให้ผู้อ่านทั่วไปเข้าใจได้ยาก ควรมีการปรับภาษาให้อ่านง่ายขึ้น หรือเพิ่มคำอธิบายเพิ่มเติมในบางจุด

4. ขาดการเชื่อมโยงกับบริบทปัจจุบัน หนังสือมุ่งเน้นที่การนำเสนอเหตุการณ์ในอดีตเป็นหลัก โดยไม่ได้เชื่อมโยงบทบาทของพระสงฆ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยากับบริบทของพระสงฆ์ในยุคปัจจุบัน ซึ่งอาจทำให้ผู้อ่านไม่สามารถนำข้อมูลไปประยุกต์ใช้หรือเปรียบเทียบกับสถานการณ์ในปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วิเคราะห์ประเด็นของคุณค่าของหนังสือ

หนังสือเล่มนี้เป็นงานศึกษาที่ให้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและคุณค่าของพระสงฆ์ในสังคมไทยยุคอดีต โดยเฉพาะในช่วงกรุงศรีอยุธยาซึ่งเป็นยุคที่ศาสนาพุทธมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการปกครอง วัฒนธรรม และสังคม พระสงฆ์ไม่ได้เป็นเพียงผู้นำทางศาสนา แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการศึกษา การเมืองและการช่วยเหลือชุมชน หนังสือเล่มนี้จึงช่วยให้ผู้อ่านเห็นภาพที่ชัดเจนถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับสังคมในอดีต และสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลที่ยังคงอยู่ในสังคมไทยปัจจุบัน การวิเคราะห์คุณค่าของหนังสือเล่มนี้สามารถแบ่งออกเป็น 4 ด้านได้แก่

1. คุณค่าด้านสังคม หนังสือเล่มนี้ช่วยให้สังคมเข้าใจถึงบทบาทของพระสงฆ์ในกรุงศรีอยุธยา ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาและความมั่นคงของสังคมไทยในยุคนั้น พระสงฆ์เป็นศูนย์กลางของการศึกษา ถ่ายทอดความรู้ด้านศาสนา ภาษา และศิลปวิทยาการต่าง ๆ แก่ประชาชนทุกชนชั้น นอกจากนี้ ยังเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในสังคม รวมถึงมีบทบาทในการปกป้องบ้านเมืองจากภัยสงครามและอิทธิพลต่างชาติ พระสงฆ์จึงเป็นเสาหลักของสังคมที่ช่วยเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นให้แก่ชุมชน และมีบทบาทสำคัญในการส่งต่อค่านิยมและวัฒนธรรมให้ดำรงอยู่ต่อไป

2. คุณค่าด้านการศึกษา หนังสือเล่มนี้มีคุณค่าเชิงการศึกษาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในด้านปรัชญาและพุทธศาสนา ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจธรรมชาติของชีวิตผ่านหลัก ไตรลักษณ์และปฏิจจสมุปบาท นอกจากนี้ หนังสือยังนำเสนอแนวคิดของนักปรัชญาตะวันตก เช่น เฮราคลิตัส ซึ่งช่วยให้เกิดการเปรียบเทียบทางความคิดระหว่างปรัชญาตะวันตกและพุทธปรัชญา นักเรียนและนักวิชาการสามารถใช้หนังสือเล่มนี้ เป็นสื่อกลางในการศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างปรัชญาอินเดียและแนวคิดเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงที่ปรากฏในศาสนาและวิทยาศาสตร์ การศึกษาหนังสือเล่มนี้สามารถช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ และสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอน ด้านศาสนาปรัชญา และจิตวิทยาได้อีกด้วย

3. คุณค่าด้านการเมืองการปกครอง หนังสือเล่มนี้แสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์ไม่ได้มีบทบาทเพียงด้านศาสนา แต่ยังมีอิทธิพลต่อการเมืองและการปกครองในสมัยกรุงศรีอยุธยา พระสงฆ์เป็นที่ปรึกษาของพระมหากษัตริย์ และบางครั้งยังมีบทบาทในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางการเมือง นอกจากนี้ยังพบว่าบางกรณีที่พระสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมทางอำนาจ เช่น การ

สนับสนุนหรือคัดค้านผู้นำทางการเมือง พระสงฆ์จึงเป็นกลุ่มคนที่ช่วยรักษาเสถียรภาพของสังคมและเป็นศูนย์รวมทางศีลธรรม หนังสือเล่มนี้จึงช่วยให้เข้าใจถึงบทบาทเชิงอำนาจของสถาบันสงฆ์ และการที่ศาสนามีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงสร้างทางการเมืองของไทยในอดีต

4. คุณค่าด้านเศรษฐกิจ หนังสือ พระสงฆ์กับสังคมไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา ชี้ให้เห็นว่าพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจในสมัยนั้น วัดเป็นศูนย์กลางของการเกษตรและแรงงาน โดยมีการจัดสรรที่ดินและแรงงานเพื่อสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน พระสงฆ์ยังมีบทบาทในการให้คำแนะนำเรื่องการทำเกษตรกรรม การบริหารทรัพยากร รวมถึงการดูแลสาธารณูปโภคต่าง ๆ เช่น การสร้างคูคลองและแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร นอกจากนี้วัดยังเป็นแหล่งสะสมความมั่งคั่งจากการบริจาคของประชาชน ซึ่งนำไปสู่การหมุนเวียนทางเศรษฐกิจในสังคมโดยรวม หนังสือเล่มนี้จึงช่วยให้เข้าใจถึงการที่สถาบันสงฆ์มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจของสังคมไทยในอดีต และยังส่งผลต่อโครงสร้างเศรษฐกิจของชุมชนไทยมาจนถึงปัจจุบัน

หลักธรรมที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้

หลักธรรมที่ปรากฏในหนังสือ พระสงฆ์กับสังคมไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคมไทยในหลายมิติ ไม่เพียงแต่เป็นผู้สืบทอดและเผยแผ่พระพุทธศาสนา แต่ยังเป็นທີ່ปรึกษาให้แก่กษัตริย์ และเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน หลักธรรมที่ปรากฏในยุคสมัยนี้จึงเป็นแนวทางสำคัญในการดำรงชีวิตของผู้คน และมีอิทธิพลต่อการปกครองบ้านเมือง หลักธรรมเหล่านี้ครอบคลุมทั้งด้านศีลธรรม ความเมตตา และการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขซึ่งเป็นรากฐานของสังคมไทยในอดีตจนถึงปัจจุบัน หลักธรรมที่สำคัญในหนังสือเล่มนี้ประกอบด้วย

1. ทาน (การให้) พระสงฆ์มักเทศนาสั่งสอนประชาชนให้มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และนิยมในหลักธรรมจากมหาชาติคำหลวงที่กล่าวถึงพระเวสสันดรบำเพ็ญทานบารมีเป็นต้นแบบ ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รักที่พอใจของคนเป็นอันมาก” (อง.จตุกก. (ไทย)21/18/24)

2. ศีล (การรักษาความประพฤติให้ดีงาม) พระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่ศีลให้แก่ประชาชนเพื่อให้มีระเบียบวินัยในสังคม และรักษาคุณธรรมความดี (ขุ.ธ. (บาลี) 25/6/8)

3. **โอวาทปาติโมกข์** เน้นหลักไม่ทำบาป ทำกุศลให้ถึงพร้อม และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ซึ่งเป็นหลักสำคัญของพระพุทธศาสนา (ขุ.ธ. (บาลี) 25/183/90) ที่พระสงฆ์สอนให้ประชาชนนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

4. **จักรวรรดิวัตร (หลักการปกครองของพระมหากษัตริย์)** พระสงฆ์มีบทบาทในการแนะนำกษัตริย์ให้ปกครองโดยธรรมตามจักรวรรดิวัตร 5 ประการ (ที.ปา. (บาลี) 11/47/42) และทศพิธราชธรรม 10 ประการ เพื่อให้การปกครองเป็นไปอย่างยุติธรรมและนำพาประเทศชาติสู่ความเจริญรุ่งเรือง

5. **อปปริหานิยธรรม (หลักความเจริญของสังคม)** พระสงฆ์เผยแพร่วรรณกรรมที่ช่วยส่งเสริมให้สังคมมีความสามัคคี ร่วมมือกันพัฒนาบ้านเมือง ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลายหากประชาชนประพฤติตามหลักอปปริหานิยธรรม ย่อมเจริญรุ่งเรืองไม่เสื่อมถอย” (อง. จตุกก. (ไทย) 21/19/26) การปฏิบัติตามหลักเหล่านี้จะนำมาซึ่งความเจริญและความมั่นคงของประชาชน

6. **หลักกรรมและผลของกรรม** การสอนให้ประชาชนเชื่อในกฎแห่งกรรม และมุ่งทำความดี เพื่อผลลัพธ์ที่ดีในอนาคต โดยกล่าวว่า บุคคลทำกรรมเช่นไร ย่อมได้รับผลเช่นนั้น (อง. จักก. (ไทย) 20/305/358) ดังนั้นควรมุ่งทำความดีเพื่อให้ได้รับผลลัพธ์ที่ดีในอนาคต

7. **บุญกิริยาวัตถุ 3** ที่ตั้งแห่งการทำบุญ เรื่องที่จัดเป็นการทำความดี หลักการกระทำความดี ทางทำความดี ประกอบด้วย (1) ทานมัย บุญกิริยาวัตถุ (ทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของ) (2) สีลมัย บุญกิริยาวัตถุ (ทำบุญด้วยการรักษาศีล หรือประพฤติดีมีระเบียบวินัย) (3) ภาวนามัย บุญกิริยาวัตถุ (ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา คือฝึกอบรมจิตใจเจริญปัญญา) (พระพรหมคุณาภรณ์, 2561, น. 93) การให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา เป็นวิธีสร้างบุญที่พระสงฆ์สอนแก่ชาวบ้านเพื่อเสริมสร้างความสุขและความสงบในชีวิต

8. **การใช้หลักธรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ** เป็นแนวทางที่ช่วยให้บุคคลและสังคมดำเนินไปอย่างสงบสุข ไม่ว่าจะเป็นในยามสงบ ยามสงคราม หรือในช่วงวิกฤติ พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่หลักธรรมเพื่อเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาและเสริมสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ประชาชน คือ

8.1 ในยามสงบ พระสงฆ์สอนเรื่องบุญกิริยาวัตถุและการดำเนินชีวิตตามหลักธรรม เพื่อเสริมสร้างความสุขและความสงบในสังคม

8.2 ในยามสงคราม พระสงฆ์ให้กำลังใจแก่ประชาชน โดยบางครั้งได้มีการเจริญพระพุทธมนต์เพื่อเป็นขวัญกำลังใจ

8.3 ในยามวิกฤติการเมือง พระสงฆ์บางรูปทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาหรือไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง เพื่อฟื้นฟูความสงบสุขในสังคม

หลักฐานเหล่านี้ สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของพระสงฆ์ในกรุงศรีอยุธยาที่ไม่ได้จำกัดอยู่แค่ด้านศาสนา แต่ยังเกี่ยวข้องกับสังคม การปกครอง และการดำรงไว้ซึ่งความสงบสุขของบ้านเมืองอีกด้วย

สรุป

หนังสือเรื่อง “พระสงฆ์กับสังคมไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา” เป็นการนำเสนอบทบาทพระสงฆ์ที่สำคัญทั้งในด้านศาสนา สังคม และการเมือง โดยทำหน้าที่เป็นที่พึ่งทางจิตใจของประชาชน ส่งเสริมศีลธรรมช่วยไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งและมีบทบาทในพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับรัฐ พระสงฆ์ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับการเมืองในบางกรณี เช่น การถวายคำปรึกษาแก่กษัตริย์ การสนับสนุนหรือคัดค้านนโยบายของรัฐ และบางครั้งพระสงฆ์บางรูปยังเข้าร่วมขบวนการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองโดยตรง

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาหนังสือ ควรขยายเนื้อหาให้ครอบคลุมบทบาทของพระสงฆ์ในแต่ละช่วงเวลา พร้อมเพิ่มกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจอิทธิพลของพระสงฆ์ต่อสังคมอย่างชัดเจน ควรมีการวิเคราะห์เปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ในอดีตและปัจจุบัน เพื่อสะท้อนการเปลี่ยนแปลงและแนวทางพัฒนาในอนาคต อีกทั้งควรอ้างอิงข้อมูลจากคัมภีร์ทางศาสนาและเอกสารประวัติศาสตร์เพิ่มเติม เพื่อเสริมความน่าเชื่อถือ สุดท้ายควรปรับปรุงรูปแบบการนำเสนอให้กระชับและอ่านง่าย เพื่อให้เข้าถึงผู้อ่านได้มากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์. (2561). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 17) กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาอุทธนา นรเชฏฐ์. (2557). พระสงฆ์กับสังคมไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.